Ramūnas Šmigelskas

Lapių Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios šventorius

2016 m. vykdyti detalieji tyrimai Lapių Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios šventoriuje (Kauno r., Lapių sen.), numatytoje būsimų lietaus nuotekų tinklų vietoje. Tiksli bažnyčios pastatymo data nėra žinoma. Ankstyviausios istorinės žinios siekia XVII a. laikotarpį, kai 1639 m. gruodžio 30 d. Lapių dvaro savininkas Lonas Laskis, Vitebsko pilininkas, su žmona sudarė donacinį aktą bažnyčiai išlaikyti. XVII a. viduryje karo metu bažnyčia buvo apgriauta, 1720 m. Kazimieras V. Laskis bažnyčią atstatė. 1899 m. kunigas Andrius Rakauskas bažnyčią rekonstravo. Bažnyčią iš visų pusių, išskyrus Š dalį, supa šventoriaus tvora, kuri pirmą kartą minima 1892 m. Taip pat yra žinoma, kad medžiais buvo apsodintas bažnyčios šlaitas, siekiant sustabdyti jo slinkimą. 1936 m. sugriuvusi tvora atstatyta, o jos pamatai įgilinti iki 1,5 m nuo tuometinio žemės paviršiaus. Vėliau tvora rekonstruota 1970 ir 1986 m. Paskutinieji rekonstrukcijos darbai vykdyti 1997–1998 m., tarp bažnyčios šventoriaus ir stataus šlaito įrengiant gelžbetoninius polius. Bažnyčios Š dalyje šventoriaus erdvė labai nedidelė, netoliese yra šiuo metu veikiančios kapinės. Kad šventoriuje buvo galima tikėtis palaidojimų, liudija 2015 m. tyrimų (65 m^2) duomenys – fiksuotos kelios mūrinės laidojimo kriptos, 2 m gylyje nesuardyti kapai ir storas supiltinis sluoksnis. Taip pat pavyko aptikti senąjį XIX a. šventoriaus žemės paviršių, fiksuotą 1,6–1,8 m gylyje (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 247–249).

1 pav. Tyrimų metu aptiktas varpo fragmentas. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 1. The bell fragment discovered during the investigation.

2016 m. atliekant detaliuosius tyrimus ištirtos 6 perkasos (iš viso 127,7 m^2), kurių viršutiniai sluoksniai nukasti mechanizuotai, o rankiniu būdu gilintasi iki projektinio 1,1–1,6 m gylio. Vos keliose vietose fiksuotas įžemis. Ankstesnių ir šių tyrimų rezultatai parodė 1,1–2,5 m kultūrinio sluoksnio storį. Jis beveik visose tyrinėtose perkasose pažeistas XX a. suardymų. Tyrimų metu prie bažnyčios šventoriaus fiksuotas daugybę kartų perkastas gruntas, kuriame neaptikta jokių archeologiškai vertingų radinių. Tik perkasoje 5 nuo bažnyčios V kryptimi buvo aptikta apardyta šiukšlių duobė su griuvenomis. Tikėtina, kad ši atliekų duobė įrengta tvarkant bažnyčią po XVII a. vidurio karų, kai pastaroji buvo stipriai nuniokota. Šioje duobėje rasta keletas buitinės keramikos, koklio, stiklinių dirbinių ir čerpių fragmentų. Įdomiausias radinys – bažnyčios varpo fragmentas (1 pav.). Varpo aukštis neaiškus, išlikusi dalis 27 cm, skersmuo – ne mažesnis kaip 50 cm. Sienelės storis 9 mm, apatinės dalies storis 4,5 cm. Aptikti radiniai datuojami XVII a.

Vykdant tyrimus šventoriaus Š, ŠV ir ŠR dalyse, iš viso atidengta 15 kapų duobių kontūrai. Kapai nepreparuoti, nes pasiekto gylio pakako vykdomiems darbams. Tirtame grunte jokių datuojančių pavienių radinių iš suardytų kapų aptikti nepavyko. Kapų paviršiuje išryškėjusių karstų būklė gera, jie nesuirę. Bendra situacija leistų juos datuoti XIX–XX a. Tačiau sprendžiant iš rastų pavienių karstų kaltinių

vinių neatmetama galimybė, kad kai kurie kapai gali būti ir kiek ankstyvesni. Tam neprieštarautų 2015 m. tyrimų metu aptikti kapai, datuoti XVIII–XIX a. 2016 m. surinkti pavieniai žmonių kaulai pagal Justinos Kozakaitės (VU) atliktus antropologinius tyrimus priklausė mažiausiai 8 asmenims. Visi 2015 ir 2016 m. aptikti žmonių kaulai ir palaikai perlaidoti šventoriaus ištirtoje PR dalyje.

Atsižvelgiant į duomenų visumą, darytina prielaida, kad teritorija arčiau bažnyčios galbūt mažiau perkasta ir toje vietoje yra tikimybė aptikti daugiau laidojimo kriptų, ankstesnių kapų ir mažiau suardytą kultūrinį sluoksnį, kurio tyrimai suteiktų vertingos informacijos apie bažnyčios statybos ir rekonstrukcijos etapus.

The Churchyard of the Church of St John the Baptist in Lapės

The 2015 investigation in the churchyard of the Lapės (Kaunas District) Church of St John the Baptist, which has been known since 1639 was continued in 2016 with the excavation of six trenches (127.7 m^2) at the site of a future surface water sewer network. The trenches were excavated down to the planned depth of 1.1–1.6 m, during which a disturbed 20th-century cultural layer was recorded in almost all of the trenches. Only in trench 5 to the W of the church was a disturbed storage pit with rubble discovered. It is likely that this pit was created in restoring the church after the mid-17th-century war, when the building was badly damaged. The pit contained several sherds of household pottery, a stove tile, glass artefacts, and floor tiles. The most interesting find was a fragment of the church's bell (Fig. 1). The contours of 15 grave pits were unearthed in the N, NW, and NE parts of the churchyard. The burials were not excavated and should date to the 19th–20th centuries.

Vytautas Urbanavičius

Vilniaus arkikatedros pietinė nava

1984–1985 m. Vilniaus katedroje vykusių archeologinių tyrimų (A. Lisanka) metu rasta kripta 4, kuri, manoma, mūryta XX a. pradžioje, po 1931 m. potvynio vykusių katedros remonto darbų. Tada atradus kriptą su karaliaus ir didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dviejų žmonų – Elžbietos Habsburgaitės ir Barboros Radvilaitės bei karaliaus Aleksandro Jogailaičio karstais, buvo pasklidęs gandas, neva kartu rasti ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto palaikai. Katedros gelbėjimo komitetas šį gandą specialiu komunikatu paneigė, tačiau panašiu metu sumūryta ir 1985 m. atrasta kripta su joje perlaidotais palaikais kėlė visokių spėlionių. Iškelta hipotezė, kad joje galėjo būti perlaidotas Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas (Urbanavičius V., Vytauto Didžiojo kapavietės. Nauja hipotezė, *Kultūros barai*, 2011, nr. 1, p. 81–90).

Siekiant hipotezę patvirtinti arba paneigti, 2016 m. katedros P navoje ties antruoju pilioriumi iš P pusės per 1985 m. įrengtą betoninį ventiliacijos kanalą, grindyse išardžius 90x60 cm dydžio angą, dar kartą patekta prie kriptos 4 V sienutės (1, 2 pav.). Atvėrus kriptą joje rasti 1985 m. į baltą audeklą suvynioti ir į karstelį įdėti palaikai. Karstelis nuo drėgmės sutrūnijęs. Kartu su palaikais aptiktas į plastikinę įmautę įdėtas apiręs 1985 m. kovo mėnesį specialiai palaikų perlaidojimui parašytas raštas, kuriame buvo tuometinių antropologinių tyrimų rezultatai (tyrė G. Česnys). Rašte užfiksuota, kad kriptoje rasti jauno, maždaug 40 m., vyro ir apie 60 m. amžiaus nenustatytos lyties asmens palaikai. Taip pat pažymėta, kad vyresnio asmens